

tibet: en politisk-geografisk skildring av världens tak

madeleine bonow

En kort historik

Tibets dokumenterade historia går tillbaka till år 127 före Kristus. Men landet som vi känner blev inte enat förrän på 600-talet under kung Songtsen Gampo och buddismen kom då att bli den dominerande religionen (Free Tibet 2008).

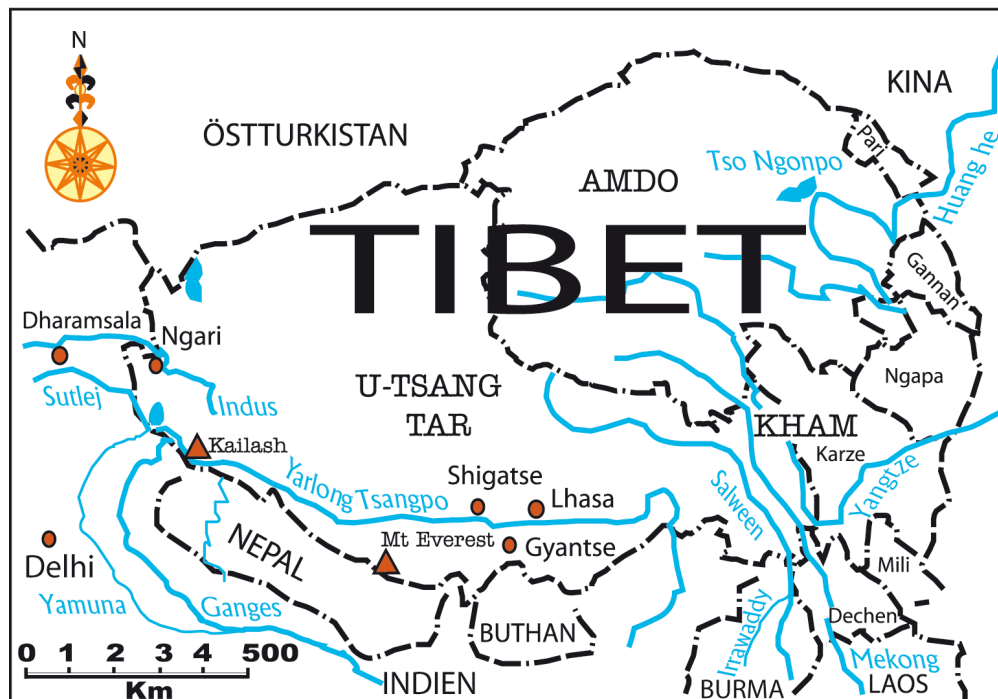
Det historiska Tibet var på den tiden ett vidsträckt land med en yta ungefär lika stor som Västeuropas. Under tvåtusen år existerade Tibet som en självständig stat även om landet under vissa perioder i varierande grad hamnat under utländskt inflytande, främst då under 1200- och 1700-talet. De härskande var då främst mongolerna, gorkhas i Nepal, manchu-kejsarna av Kina och britererna. Under andra perioder av sin historia var det Tibet som hade makt och inflytande över sina grannar, inklusive Kina. Kinas legala anspråk grundar sig på historiska relationer – först och främst relationen mellan å ena sidan mongoliska eller manchuiska härskare över Kina, å andra sidan de tibetanska lamorna (van Walt van Praag 1987, Ståhl 1992).

Från 1911 och fram till den kinesiska ockupationen 1950 finns dock inte några bevis på kinesisk myndighet eller inverkan i Tibet som skulle kunna ge stöd åt Kinas anspråk. Många rättsvetare och experter på ämnet är överens om att Tibet 1911 blivit

en helt självständig stat enligt moderna normer de facto och de jure (dvs i kraft av såväl de faktiska förhållandena som av lagen) (van Walt van Praag 1987, Goldstein-Kyaga 2008).

Kinesisk militär började tränga in i östra Tibet år 1949. Den 7 oktober 1950 kulminerade invasionen då cirka 40 000 kinesiska soldater gick över gränsen och anföll provinshuvudstaden Chamdo i Kham. Den dåligt tränade och illa utrustade tibetanska armén, som endast uppgick till 8 000 man varav 4 000 dog, kunde med lätthet bekämpas av de kinesiska styrkorna och Folkets befrielsearmé kunde lägga landet under sig (Free Tibet 2008).

Vid denna tid var den internationella reaktionen på detta genomgående kritisk. Förenta Nationernas generalförsamling antog flera resolutioner som fördömde Kinas agerande och krävde självbestämmande för Tibets folk (van Walt van Praag 1987). Våren 1959 gjorde tibetanerna massivt uppror mot kineserna i Tibets huvudstad Lhasa men upproret slogs brutalt ned av militär. Tibets andlige och politiske ledare Dalai lama flydde tillsammans med 80 000 tibetaner över Himalaya till Indien. Dalai lama återupprättade år 1959 den tibetanska regeringen i exil i Indien efter moderna demokratiska principer. Det exiltibetanska parlamentet – en folkvald församling

Figur 1. Karta över Tibet. Bearbetad efter Tibet Environmental Watch 2008a.

– konstituerades den 2 september 1960 och en preliminär konstitution för det framtida Tibet offentliggjordes år 1963 (Free Tibet 2008).

År 1960 rapporterade Internationella Juristkommissionens Legal Inquiry Committee on Tibet i Genève sin undersökning »Tibet and the Chinese People's Republic» om Tibets legala status att Tibet uppfyllde villkoren för självständig stat från 1913 till 1950. De konstaterade att år 1950 fanns det ett territorium, ett folk samt en regering, som skötte sina egna inrikes angelägenheter fritt från varje extern myndighet. Tibets utrikes förbindelser sköttes under perioden 1913–1950 uteslutande av Tibets regering (Tibet's Voice 2001, van Walt van Praag 1987).

På tibetanska heter Tibet »Pö». Pö syftar på det område där det finns en ursprunglig tibetansk befolkning. Området ligger idag till stora delar under Folkrepubliken Kinas kontroll. Pö är uppdelat i huvudprovinserna U-Tsang, Amdo och Kham samt de mindre områdena Deschem, Mill, Karze, Ngapa, Gannan och Pari (figur 1).

Vid tiden för den kinesiska invasionen av Tibet 1949–50 kontrollerade den tibetanska regeringen i Lhasa U-Tsang och västra Kham. Detta område omfattar knappt halva det etniska Tibet och kallas ibland »det politiska Tibet» eller »centrala Tibet». När Kina talar om Tibet menar de undantagslöst Tibets Autonoma Region, TAR, vilken endast omfattar U-Tsang

och delar av västra Kham. Större delen av Amdo döptes om till Qinghai-provinsen av Kina och det mesta av Kham har splittrats upp på Sichuan-, Gansu- och Yunnanprovinserna (Ståhl 1992). Det ockuperade Tibet utgör en stor del – 25 procent – av Folkrepubliken Kinas territorium.

Historiskt består Tibet (det etniska Tibet) av Amdo nu delat i Qinghai och delar av Gansu, Kham som till största delen är inkorporerat i provinserna Sichuan, Gansu and Yunnan, och U-Tsang (Samdup 1993).

Flaggan

Den tibetanska flaggans ursprung sträcker sig långt tillbaka i tiden. Flera av symbolerna, bland annat snölejonen, härstammar från de militära fanor som användes av landets olika regementen redan under kung Songtsen Gampos tid på 600-talet. Under 1900-talets början modifierade den 13:e Dalai lama utseendet på de tidigare militära fanorna och den nuvarande nationella flaggan togs fram (figur 2). Flaggan användes officiellt fram till 1951 och har sedan dess varit en samlande symbol för självständighetsrörelsen (Friends of Tibet 2008a).

Figur 2. Den tibetanska flaggan. *Friends of Tibet 2008a.*

Demografi

Demografi i Tibet är en känslig fråga. Historiskt sett så har befolkningen i Tibet bestått av etniska tibetaner. Det är mycket svårt att få tillförlitliga siffror på hur många som faktiskt har bott i Tibet och hur många som bor i landet idag. Statistiken blir mycket olika beroende på om man studerar siffror från de kinesiska myndigheterna eller dem som publiceras av den tibetanska exilregeringen i Dharamsala. Mycket av förvirringen beror på vad man räknar som Tibet (se ovan).

I slutet av år 2000 var den totala befolkningen i Tibet enligt de kinesiska myndigheterna 2,62 miljoner och 90 procent av dem var etniska tibetaner. Befolkningstätheten var 2,1 personer per km². Befolkningstätheten ska enligt samma källa vara störst i de centrala, bördiga dalarna i östra Tibet. De flesta tibetaner bor i de rurala områdena utanför de större städerna (Unescap 2008).

Den kinesiska regeringen menar att den första befolkningsräkningen från 1954 visar att det endast fanns 2 770 000 tibetaner i Kina, inkluderat de 1 270 000 i TAR; medan den fjärde befolkningsräkningen 1990 visar att det fanns 4 590 000 etniska tibetaner i Kina, inkluderat 2 090 000 i TAR. Med dessa siffror vill kinesiska myndigheter visa att tibetanerna har dubblerats sedan 1951 (Population of Tibet 1950–1990).

Den tibetanska exilregeringen menar i motsats till kinesisk statistik att antalet tibetaner som finns i Tibet idag har minskat med 15 procent sedan 1959. Exilregeringen hänvisar till en artikel i *People's Daily* publicerad 1959 som hävdar att antalet tibetaner enligt statistik från National Bureau

of Statistics of the People's Republic of China visar att den autonoma regionen Tibet (TAR) hade en befolkning på 1273969 personer 1959 (tabell 1). I det tibetanska området Kham fanns 3381064 tibetaner. I Qinghai och andra tibetanska områden som var inkorporerade i Gansu fanns det 1675534 tibetaner. Den totala summan tibetaner 1959 skulle då uppgå till 6330567 (People's Daily, Beijing, November 10, 1959 i *The Government of Tibet in Exile* 2008). År 2000 räknar National Bureau of Statistics att det fanns 5400 000 tibetaner i hela regionen (China Statistical Yearbook 2003: 48).

Den tibetanska exilregeringen hävdar också i motsats till den officiella kinesiska statistiken att det finns fler han-kineser än tibetaner i Tibet idag. Långvarig kinesisk bosättning i Tibet har medvetet uppmuntrats med resultat att tibetanerna nu utgör en minoritet i många områden. Exilregeringen beräknar antalet kineser i TAR till 5–5,5 miljoner, mot 4,5 miljoner tibetaner. I Kham och Amdo är den kinesiska befolkningen mångdubbelt större än den tibetanska.

Detta menar Dalai lama är ett resultat av en aktiv politik från de kinesiska makthavarnas sida vilka underlättat för han-kineser att flytta till Tibet. Kinesiska handelsmän gynnas av lägre skatter och av

att kineser innehar ledande positioner i administrationen. Han-kineser får också föda fler än ett barn i Tibet, medan ettbarnspolitiken råder i andra delar av Kina (se Malmberg 2007). Detta är enligt exilregeringen ett led i att försvåra för tibetanerna att nå självstyre i framtiden (Samdup 1993). Dalai lama har uttryckt oro över denna som han kallar »demografiska aggression», som medfört att tibetanerna har blivit en minoritet i sitt eget land. Han refererar till befolkningsciffrorna i Lhasa. Staden som förr hade ca 50 000 invånare har idag över 300 000 och Dalai lama menar att 200 000 av dem är han-kineser (Phayul.com 2007, Webindia123.com 2008). Exilregeringen ifrågasätter all statistik som kommer från de kinesiska myndigheterna över hur många kineser som finns i Tibet eftersom dessa varken inkluderar stationerade soldater eller den stora del av oregistrerade immigranter som finns i Tibet idag (Samdup 1993).

Världens tak – geografiska grunder

Tibet är beläget i Asiens mitt, på världens högsta och mest vidsträckta högplatå känd som »Världens tak». Landet har en medelhöjd på 4 000 meter över havet och många bergstoppar höjer sig över 8 000 meter, till

Tabell 1. Antalet tibetaner i Kina och TAR 1954–2000. Källor: *People's Daily*, Beijing, November 10, 1959 i *The Government of Tibet in Exile* 2008 & *China Statistical Yearbook* 2003:48).

År	Kinas uppgifter		Exil-regeringens uppgifter	
	Kina	TAR	Hela Tibet	TAR
1954	2 770 000	1 270 000		
1959			6 330 567	1 273 969
1990	4 590 000	2 090 000		
2000	5 400 000	2 620 000		

exempel Mount Everest (Chomolungma 8 848 möh), världens högsta berg. Högplatån sträcker sig från Qilian- och Altunbergen i norr till bergskedjorna i Transhimalaya i söder. Vid en närmare titt ser man att högplatån lutar från nordväst till sydost. Den högre arida till semiarida platån runt Ngari i väst ligger på ca 5 000 meter över havet (Fielding et al 1994), medan den väst-östliga dalgången Yarlong Tsangpos, som sträcker sig genom de centrala delarna av Tibet, har en höjd på ca 3 000–4 600 meter över havet (Castensson 1996: 32).

Tibet omfattar en yta på 2,5 miljoner kvadratkilometer, mer än fem och en halv gånger Sveriges storlek. I stor utsträckning har tibetanerna traditionellt sett livnärt sig som jordbrukare i dalgångarna eller som nomadiska boskapsskötare på högplatån. Hjordarna består av jakar, getter och får. Som framgår av kartan (figur 3) består 70 procent av Tibet av gräsmark. Endast två procent av den totala landytan är uppodlad. De basgrödor som odlas är främst korn, hirs och rotfrukter.

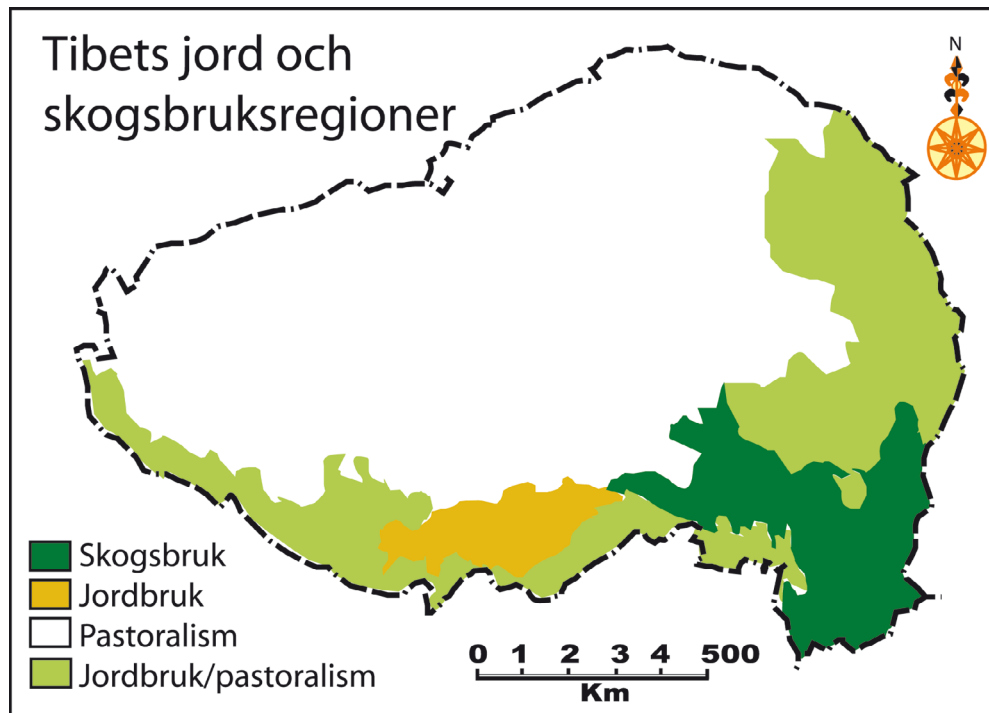
Tibets högplatå kännetecknas främst av sin ödslighet, höga höjd och geologiska ursprung. Högplatån bildades som ett resultat av kollisionen mellan de indiska och eurasiska kontinentplattorna för ca 50 miljoner år sedan. Landhöjningen och erosionen höll länge jämna steg, så inga högre berg fanns vid denna tid (Lundqvist 1996:46). Den flytande manteln fortsatte via subduktionen att trycka på skorpan och gjorde den allt tjockare och de olika nivåerna bildades när en del material gled i sidled, dvs i öst-västlig riktning (Tapponnier et al 2008). Platån höjdes ca 1 000 meter under de första 45 miljoner åren (Lundqvist 1996:46) Thermkronologiska,

sedimentologiska, paleoklimatologiska och oceanografiska studier har visat att dagens högplatå har uppkommit via en snabb höjning av de södra delarna som startade för ungefär 20 miljoner år sedan. Platån höjdes sedan stegvis med 3 000–5 000 meter. Kraftigast var höjningen för ca 8–5 miljoner år sedan (Harrison et al 2008, Tapponnier et al 2008). Sitt slutliga utseende fick platån för ca 2,5–1,7 miljoner år sedan (Lundqvist 1996: 47). För närvarande är landhöjningen ca 4–6 mm per år (Gustafsson 1996:25).

De högre bergen har formats av glaciationen och det är vanligt med spetsiga toppar och vassa kammar, se figur 4. Dalarna nedanför bergen uppvisar den sedvanliga U-formen, ett resultat av både glaciation och flodernas erosion. I söder bidrar nederbörden och den branta sluttningsvinklarna till omfattande sluttningsprocesser. Småformerna i landskapet är formade av klimatet, temperaturen, nederbörden och vindarna (Lundqvist 1996:52–55).

Klimat, temperatur, nederbörd och vindar

Tibet ligger på samma breddgrad som södra medelhavet vilket borde betyda att klimatet skulle vara sub-tropiskt men i stället har Tibet ett semiaritt klimat. Orsaken till detta är höjden över havet (Castensson 1996:32). Det var när den tibetanska högplatån stabiliserades för 2,5 miljoner år sedan som monsunklimatet fick sitt nuvarande utseende i området. Men det var inte bara på platån som klimatet ändrades utan även i Sverige och på andra platser i världen. Då startade nämligen de globala nedisningarnas period. Den tibetanska

Figur 3. Tibets jord- och skogsbruksområden. Bearbetad efter Tibet Environmental Watch 2008b.

högplatån har spelat en stor roll för den atmosfäriska cirkulationen och påverkar hela det globala klimatet (Lundqvist 1996:47). Det finns dock få paleoklimatologiska serier från området. De som finns är nästan uteslutande från de nordöstra delarna av Tibet. En av de få studierna som finns från de västra delarna visar att förhållandena för 13 000 år sedan under holocen var både varmare och fuktigare än de är i dag. Detta tyder på en intensifiering av monsunen över regionen under denna period. För 11–10 000 år sedan blev det kallare och torrare igen. Detta kan inte förklaras med jordens bana kring solen (Gasse et al 1991).

Det kalla och torra klimatet har bestått

och högplatån karakteriseras idag av de dagliga temperaturvariationerna, den tunna luften och den starka solinstrålningen. Platån har endast 60–75 procent av den syrehalt som finns vid havsnivån och koldioxidhalten är halverad. Den väderlekstyp som dominerar, med mycket starkt solsken, är ett resultat av att luften innehåller en liten mängd klar vattenånga. Detta innebär att Lhasa har 3 005 solskenstimmar om året, vilket är mer än 1 000 fler än på samma breddgrad i östra Kina. Markinstrålningen har medfört att temperaturen varierar kraftigt under dygnet. Uppvärmningseffekterna gör dock att årsvariationerna blir relativt små. I huvudstaden Lhasa är den

Figur 4. Mount Everest från baslägret några kilometer från Rombukklostret. Foto: Madeleine Bonow 1997.

Figur 5. Sanddyner utanför Ngari i västra Tibet. Foto: Madeleine Bonow 1997.

högsta medeltemperaturen under året i juni (22,5° C) och den lägsta är under januari (-10,2° C) (Gustafsson 1996: 25–27). Årsmedeltemperaturen på platån är mycket lägre, mellan endast -2° och -7° C vilket betyder att stora delar av platån har ständig permafrost, ofta med ett djup av 130 meter (Lundqvist 1996: 53–55).

En av orsakerna till det torra klimatet är att landet befinner sig i regnskugga. Himalaya utgör ett effektivt hinder för nederbörden att ta sig in över landet. Nederbörden under vinterhalvåret är orografisk, vilket är resultatet av de nord-västliga vindarnas passage över de öst-västliga bergskedjorna (Castensson 1996: 32). Dessa vindar ger också upphov till stora mäktiga flygsanddyner (figur 5) och lössjordar (Lundqvist 1996: 56)

Sommarmonsunens vindar är sydöstliga och varar från maj till september. Denna svarar för huvuddelen av nederbörden i Tibet. Söder om den 32:a breddgraden kan dock sydostmonsunen tränga in och där blir klimatet humitt med en årsnederbörd på 900–100 mm. Nederbörden avtar åt väster och i mellersta Tibet runt städerna Lhasa, Gyantse och Shigatse har nederbördsmängden redan halverats till ca 400 mm. I det arida ökenlandskapet Changtang i västra Tibet är nederbördsmängderna så låga som 50 mm om året (Castensson 1996: 32–33). Den sparsamt befolkade halvöknen i nordväst får då och då våldsamma regn, vilket ger upphov till häftiga sluttningsprocesser och »katastrofartade skred» som skapar stor oreda på det fåtal vägar som finns i området (Lundqvist 1996: 55).

Floder och sjöar

Tibet är Asiens huvudvattendelare. Tio

större floder har sina källor i detta område. Det var redan vid den äldsta bergskedjeveckningen som dräneringsmönstren bildades (figur 1). Floderna följer i allmänhet en väst-östlig sträckning (Lundqvist 1996: 49). Hela 90 procent av de tibetanska flodernas avrinning går till floder utanför landets gränser. De stora floder som har sin källa i Tibet är bland andra Indus (Senge Khabab), Brahmaputra (Yarlung Tsangpo), Sutlej (Langchen Khabab), Salween (Gyalmo Ngulchu), Mekong (Zachu), Yangtse (Drichu), Huangho eller Gula Floden (Machu) och Irrawaddy. Den totala befolkningen inom det område som bevattnas av dessa floder utgör omkring 47 procent av världens befolkning (Svenska Tibetkommittén 2008, The Government of Tibet in Exile 2000).

Hydrologin i Tibet domineras dock främst av ett stort vattendrag – Yarlung Tsangpo – som avvattnar hela södra Tibet och utgör Bramaputhras övre lopp. Yarlung Tsangpo utgör den enda vattentillgången i de semi-arida områdena och den är därför av stor betydelse för Tibets ekonomiska och sociala utveckling (Castensson 1996: 35–36).

De tibetanska floderna har extremt hög slamföring. Floderna Machu, Tsangpo, Drichu och Senge Khabab hör till de mest slamförande i världen.

Kina planerar ständigt att bygga nya dammar för att få energi till andra delar av landet (Mingtao & Yaxing 1996: 81). Detta medför att de länder som ligger nedströms får allt mindre vatten för sin egen försörjning. Skogsavverkning på sluttningarna kring dessa floder har också lett till en kraftig försiltning i dem (The Government of Tibet in Exile 2000).

Trots det torra klimatet finns i Tibet mer

än 2 000 naturliga sjöar av vilka de flesta är avloppslösa och därför salta. Den största är Kokonorsjön (Tso Ngonpo) i Amdo som ligger på 3 200 meters höjd över havet. Sjön är 27 meter djup och 4 278 km² stor (Lundqvist 1996:55). Flertalet av Tibets sjöar betraktas som heliga. Till en av dessa heliga sjöar räknas Manasarovar i västra Tibet (Castensson 1996:37). Både hinduer och buddister vallfärdar varje år till området för att prostuera runt sjön och det heliga berget Kailash som ligger strax norr om sjön. Flera av sjöarna vill Kina tömma på vatten för att få energi till sina kraftverk och en av dem är den heliga sjön Yamdrok Tso, som är Tibets tredje största sjö. Sjön utgör en vattenreservoar för en mängd växter och djur och runt sjön finns en rad kloster som alla har en stor betydelse för den tibetanska religionen. Sjön är en av de heligaste platserna i Tibet. Om kineserna fullföljer sitt projekt kommer hela sjön att torrläggas inom kort (The Government of Tibet in Exile 2000).

Hållbar utveckling i Tibet

Tibets natur spelar en viktig roll i jordens ekosystem. Tibets bergsmassiv och glaciärer är källa för Asiens största floder och redan har förändringarna i Tibets natur orsakat översvämningar och bidragit till förändringar i monsunregnets intensitet. Efter 1950 har stora ingrepp i naturen genom brytning av mineraler, skogsskövling och dumpning av kärnavfall inneburit en omfattande miljöförstörelse med svåröverskådliga konsekvenser.

Traditionellt har tibetanerna en grundsyn som tar för givet att människorna måste leva i samklang med naturen och

respektera den ekologiska balansen samt att inordna sig i den. Varje flod, bergstopp, träd och trakt har sin egen ande och människorna måste leva i harmoni med naturen för att inte andarna ska bli förargade.

Tibet är ett mycket känsligt ekologiskt område där människor, djur och växter tidigare levde i samklang med varandra. Då Kina trängde in i Tibet på 1950-talet kom detta att drastisk förändras. Kina såg naturen som en avgiftsfri och oändlig resurs i vilken de kunde bedriva rovdrift på djur och miljö samt släppa ut föroreningar och dumpa avfall. Allt som räknades var hur mycket ekonomiskt värde som kunde pressas ur naturen. Tyvärr är det denna mentalitet som råder i Tibet än i dag (The Government of Tibet in Exile 2000).

Skogsavverkning

Allt sedan 1959 har kineserna genomfört ett massivt skogsavverkningsprogram i Tibet. Den mesta avverkningen äger rum i närheten av floderna i Kham och i Kongpo i södra delen av centrala Tibet. Den skogsbevuxna arealen har under perioden 1959–2000 minskat med 50 procent i dessa områden. Denna avverkning leder till jorderosion då jorden inte längre binds på sluttningarna av träden. Erosion i sin tur leder till stora problem nedströms då alla de stora dammanläggningarna slammar igen och skapar översvämningar. Skogsavverkningen har orsakat ökenspridning i många områden och översvämningar i delar av centrala Kina och andra delar av Asien. World Watch Institute har räknat ut att den förut så skogrika regionen från Amdo till områdena nedströms Yangtze-floden har förlorat 85 procent av sitt ur-

sprungliga skogstäckte sedan 1950. Detta har resulterat i att Yangtze nu för med sig 500 miljoner ton silt om året till Östkin-sesiska havet. Detta motsvarar den volym som Nilen, Amazonas och Mississippi släpper ut tillsammans (The Government of Tibet in Exile 2000).

Nukleärt och annat toxiskt avfall

Det förut så klara och rena vattnet i Tibet är i dag förgiftat av kemikalier samt nukle-ärt och industriellt avfall. År 1971 anlände de första kärnvapnen till Tibet och Kina har i dag ungefär 17 radarstationer, 14 mi-litära flygbaser och åtta missilbaser i Tibet (The Government of Tibet in Exile 2000, Tibet Environmental Watch 2008c). För att understöda sitt kärnvapenprogram har många nya urangruvor öppnats i Tibet.

Kina använder också Tibet till att depo-nera nukleärt och annat toxiskt avfall. Under 1980-talet erbjöd de även andra länder att deponera sitt avfall i Tibet i utbyte mot eko-nomiska favörer. Kinas eget nukleära avfall misstänks ha lagrats på platser i Amdo och nära den nukleära provanläggningen i Ny-akchucka i U-Tsang. Det är troligt att den mesta lagringen sker på markytan med ett minimum av säkerhetsanordningar. Tibeta-ner från Amdo har rapporterat om utbredda och oförklarliga föroreningar på land och i vattnet, omfattande dödsfall av mystiska orsaker som feber, kräkningar och diarréer samt missbildningar hos nyfödda männis-kor och djur (The Government of Tibet in Exile 2000).

Mineral och gruvdrift

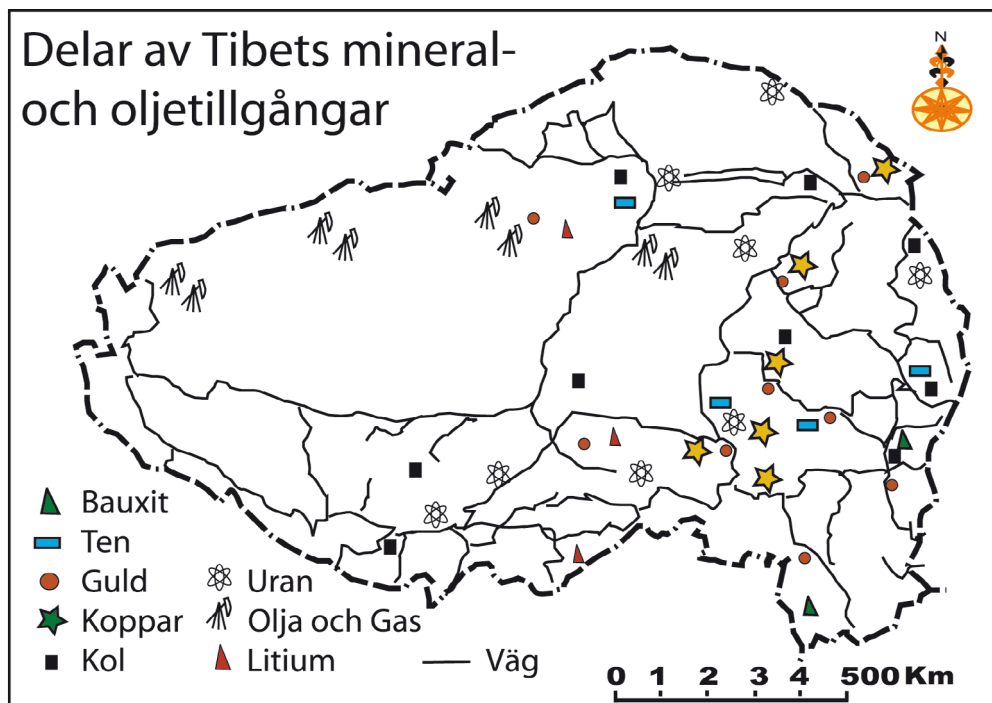
Tibet har mycket rikliga mineraltillgångar.

I landet finns minst 127 olika malmådror, vilka innehåller över 37 olika slags mineral (Mingtao & Yaxing 1996:83), däribland en stor del av världens reserver av litium, krom, koppar, bor och järn (figur 6). Dess-utom finns det stora reserver av uran. Olja finns också och Amdos oljefält produce-rar över en miljard ton råolja om året. Det som tas ut går i första hand till Kina för användning där eller vidare försäljning. Då det gäller de andra mineralerna transpor-teras de till kinesiska fabriker för bearbet-ning. Gruvdriften sker i dag på ett mycket ohållbart och farligt sätt som gör att natu-ren och arbetarna far mycket illa. I Tibets känsliga natur leder denna brytning till en omfattande miljöstörning, där bland an-nat destabilisering av sluttningar utgör ett stort hot för framtiden (Tibet Environmen-tal Watch 2008d).

Djur och natur

De extrema förhållandena i fråga om höjd över havet och temperatur i Tibet har re-sulterat i en hög andel av endemiska djur-arter (arter som bara finns i detta område). Området har likställts med Amasonas i detta hänseende. En fjärdedel av Tibets alla kända växter är endemiska och bland djuren är det bland andra den vilda jaken, argalifågeln, jättepandan, snöleoparden, takin eller oxgemesen och den tibetanska svartbjörnen eller kragbjörnen som endast förekommer i Tibet eller i angränsande områden. Skogsskövling och gruvbrytning har påskyndat dessa arters försvinnande (The Government of Tibet in Exile 2000, Tibet Environmental Watch 2008f).

Den internationella unionen för bevaran-det av naturen och de naturliga resurserna

Figur 6. Mineraldillgångar. Tibet Environmental Watch 2008e.

(IUCN) publicerar regelbundet en »Red list of endangered animals» och 81 av de hotade djuren på denna lista finns bara i Tibet. Några av dessa är den asiatiska svartbjörnen, jättepandan, den röda pandan, snöleoparden, den tibetanska kronhjorten, den gyllenhåriga trubbnäsapan, den tibetanska skruvgeten, den grå vargen och den vita kamelen (IUCN 2008).

Varför är det så oroligt i Tibet idag?

»Problemet med Tibet är mycket komplicerat. Det är i sig självt kopplat till en rad frågor: politik, ett samhälles beskaffenhet, lag, mänskliga rättigheter, religion, kultur, ett folks identitet, näringsliv och den natur-

liga miljöns tillstånd» (Dalai lama 2008). Så säger Dalai lama i sitt tal den 10 mars 2008 på 49-årsdagen av det tibetanska upproret mot den kinesiska ockupationen. Vad är det som Dalai lama och tibetvänner runt om i världen ser som det stora problemet med det kinesiska styret?

Autonomi

Dalai lama önskar att tibetanerna ska få verklig autonomi. Någon autonomi i sin egentliga bemärkelse finns inte i Tibet idag trots att det officiellt infördes redan 1965. Dalai lama uttrycker det i sitt 10 mars-tal så här:

Även om de områden som bebos av tibetaner har en rad olika beteckningar som autonom

region, autonom prefektur och autonomt län, så är de autonoma enbart till namnet; i själva verket råder ingen verklig autonomi. De styrs i stället av personer omedvetna om den religiösa situationen och drivna av vad Mao Tsetung kallade »han-chauvinism»

(Dalai lama 2008).

Till följd av en omfattande och medveten folkomflyttningspolitik har den icke-tibetanska befolkningen ökat mångdubbelt, varigenom de infödda tibetanerna reducerats till en obetydlig minoritet i sitt eget land.

Förföljelse och tortyr av oliktankande

Sedan 1950 har Kina skrivit på ett antal FN-konventioner, inklusive den mot tortyr och den mot rasdiskriminering. Trots detta fortsätter myndigheterna att bryta mot konventionerna både i Kina och i Tibet. Exilregeringen uppskattar att ca 1,2 miljoner tibetaner dödades av Kina sedan 1959 samt att tusentals sitter fängslade för sina politiska åsikter (International Campaign for Tibet 2008a). Även barn fängslas och torteras (Human Rights Watch 2007).

Mer än 150 000 tibetaner lever i dag i exil till följd av förföljelserna. Flertalet av dessa bor i Indien och Nepal (Free Tibet 2008, Friends of Tibet 2008b). I Sverige finns i dag närmare 100 tibetaner (Svenska Tibetkommittén 2008). Under det senaste året har Kinas grepp om Tibet hårdnat, detta har sin upprinnelse i att Kina ska vara värd för OS i Beijing 2008. Myndigheterna vill inte riskera att någonting ska gå fel inför spelens öppnande. Detta förtryck har dock medfört att väldiga protester har uppstått under våren 2008. Dessa startade på nationaldagen den 10 mars 2008 när

munkarnas demonstrationer i Lhasa slogs ner med våld. Kinas sätt att hantera situationen har dock kritiserats och oroligheter och demonstrationerna har spridit sig till andra delar av världen.

Utbildning

Tibetanerna ser det som ett stort problem att språk, sedvänjor och traditioner håller på att försvinna i Tibet. Tibetanska har ersatts av kinesiska som det offentliga språket. Från årskurs 3 bedrivs undervisningen på kinesiska. Många tibetanska barn har inte heller tillgång till skolgång. Förr skedde mycket av undervisningen i klostren men i dag är denna möjlighet borttagen. De barn som får möjlighet att gå i skolan får ingen undervisning i Tibets politiska och kulturella historia (International Campaign for Tibet 2008, Ståhl 1992).

Religionsfrihet

Det råder enligt Folkrepubliken Kinas konstitution religionsfrihet sedan 1982 men antalet munkar och nunnor som får verka i klostren begränsas och många omskolas till den »rätta läran». Det är förbjudet att inneha bilder av Dalai lama och hans religiösa auktoritet vanhedras. Över 6 000 kloster har förstörts sedan 1959 (Goldstein-Kyaga 2008, Free Tibet 2008).

Folkomflyttningar

Tibetanerna vänder sig också emot den stora inflyttning av han-kineser till Tibet (TAR). I de större städerna är som nämnts ovan tibetanerna redan i minoritet. Handeln kontrolleras nästan helt av icke-tibeta-

ner och det ekonomiska välståndet har inte kommit den tibetanska befolkning tillgodo. När världens högsta järnvägslinje öppnade 2006 blev det lättare för kineserna att ta sig till landet och därmed också lättare att upprusta militärt. Det blev dessutom enklare att frakta ut råvaror (Pettersson 2008). Under första året transporterade järnvägen 1,5 miljoner människor till Tibet (Radio 86 2007, se även China Tibet Information Centre 2008).

Förhandlingar

Kina anser att Tibet är en omistlig del av Kina och att tibetfrågan är en inre angelägenhet som ingen utomstående makt ska blanda sig i. Dalai lama å sin sida kräver inte självständighet utan att alla de rättig-

heter som ska innefattas i verklig autonomi ska efterlevas. Han följer den så kallade medelvägen, där förhandlingar ska leda till en bättre framtid för Tibets folk (The Official Website of the Central Tibetan Administration 2008). Dock finns det många unga tibetaner i dag, däribland Tibetan Youth Congress, som inte skulle dra sig för att ta till våld för att få självständighet. De vill att omvärlden ska utöva kraftiga påtryckningar, bland annat med ekonomiska medel för att få de kinesiska myndigheterna att upphöra med sitt förtryck i Tibet och Kina (Holmgren 2008). Tibetanerna står idag vid ett vägskäl, vad händer i Tibet med dess unika natur och kultur när Dalai lama inte längre finns här ibland oss och kan skapa opinion?

Referenser

- Castensson, Reinhold (1996) Vattenförekomst och vattenresursutveckling i Tibet (s32–43), i *Tibet – världens tredje pol*, *Ymer 116*, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, Stockholm.
- China Statistical Yearbook – 2003, www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/yearbook2003_e.pdf (besökt 20 mars 2008).
- China Tibet Information Center (2008) Entering Tibet via Qinghai-Tibet Railway, <http://en.tibet.cn/newfeature/qtrailway/index.htm> (29 april).
- Dalai lama (2008) 10 mars-tal, Svenska Tibetkommittén, www.tibet.se (29 april).
- Free Tibet (2008) Why should anyone, especially you, care about Tibet? www.freetibet.net/action.html (27 april).
- Friends of Tibet (2008a) The Tibetan national flag, www.friends-of-tibet.org.nz/flag.html (27 april).
- Friends of Tibet (2008b) Brief history of Tibet, <http://www.friends-of-tibet.org.nz/tibet.html>, (27 april).
- Gasse, F et al (1991) A 13,000-year climate record from western Tibet, *Nature* 353: 742–745.
- Goldstein-Kyaga, Katrin (2008) *Tibet och den svenska tystnaden. Tibets politiska status och Sveriges ståndpunkt*, Amaryllis, Stockholm.
- Government of Tibet in Exile (2008) Population transfer and control, <http://www.tibet.com/WhitePaper/white8.html> (28 mars).
- Gustafsson, Jan-Erik (1996) Tibet – en regional-geografisk översikt (s11–31), i *Tibet – världens tredje pol*, *Ymer 116*, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, Stockholm.
- Harrison, T Mark et al (1992) Raising Tibet, *Science* 255 (5052): 1663–1670.
- Holmgren, Mia (2008) Dalai lamas väg leder ingenstans, *Dagens Nyheter* 25 april.
- Human Rights Watch (2007) China: Tibetan faces baseless subversion charges: repression in Tibet risks exacerbating ethnic tensions, 9 november, <http://china.hrw.org> (besökt 27 april 2008)
- International Campaign for Tibet (2008) The Ti-

- bet issue, www.savetibet.org/tibet/index.php (27 april)
- IUCN (2008) IUCN 2006 red list of endangered species, www.iucn.org/themes/ssc/redlist2006/redlist2006.htm (besökt 27 mars 2008).
- Lundqvist, Jan (1996) Den tibetanska högplatåns uppkomst och morfologi (s44–58), i *Tibet världens tredje pol, Ymer 116*, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, Stockholm.
- Malmberg, Lennart (2007) Kina – stor befolkning och snabb utveckling, *Geografiska Notiser* 65 (4): 40–51.
- Mingtao, Zhang & Zheng Yaxin (1996) Treflodsprojektet (s80–92), i *Tibet världens tredje pol, Ymer 116*, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, Stockholm.
- Pettersson, Torbjörn (2008) Många tibetaner missar tåget mot framtiden, *Dagens Nyheter*, 16 mars. Hämtad från www.dn.se 29/4 2008.
- Phayul.com (2007) Dalai lama accuses China of 'demographic aggression', 3 november, www.phayul.com/news/article.aspx (besökt 20 mars 2008).
- The China Tibetology Research Centre (2007) Population of Tibet 1950–1990, www.tibetology.ac.cn (besökt 20 juli 2007).
- Radio 86 (2007) Tibetansk järnväg firar ettårsjubileum, 2 juli, www.radio86.se/kina-idag/nyheter/6274/tibetansk-jarnvag-firar-ettarsjubileum (besökt 27 april 2008).
- Samdup, Tseten (1993) Chinese population – Threat to Tibetan identity, The Government of Tibet in Exile, www.tibet.com/HumanRights/poptrans.html (besökt 28 mars 2008).
- Svenska Tibetkommittén (2008) www.tibet.se (27 april).
- Ståhl, David (1992) *Tibet. Våldtaget land på världens tak*, Larson, Täby.
- Tapponnier, Paul et al (2001) Oblique stepwise rise and growth of the Tibet Plateau, *Science* 294 (5547): 1671–1677.
- The Official Website of the Central Tibetan Administration (2008) www.tibet.net (29 april).
- The Government of Tibet in Exile (2000) Tibet 2000: environment and development issues, 26 april, www.tibet.com/Eco/tibet-2000.html (besökt 27 april 2008).
- Tibet Environmental Watch (2008a) Geography. Tibet under PR China 1949–1999, www.tew.org/geography (20 april).
- Tibet Environmental Watch (2008b) Tibet Environment and Development Issues Maps, <http://www.tew.org/geography/t2000.agricultural.html> (20 april 2008).
- Tibet Environmental Watch (2008c) Tibet Environment and Development Issues Maps, <http://www.tew.org/geography/t2000.nuclear.html> (20 april).
- Tibet Environmental Watch (2008d) Development, <http://www.tew.org/development/m/index.html> (20 april)
- Tibet Environmental Watch (2008e) Tibet Environment and Development Issues Maps, <http://www.tew.org/geography/t2000.minerals.html> (20 april).
- Tibet Environmental Watch (2008f) Wildlife in Tibet, www.tew.org/wildlife/index.html (20 april).
- Tibet's Voice (2001) *Tibet: an independent country under illegal Communist Chinese occupation*. Dharamsala.
- Unescap (2008) Tibet, www.unescap.org/esid/psis/population/database/chinadata/tibet.htm (27 april).
- van Walt van Praag, Michael C (1987) *The status of Tibet: history, rights and prospects in international law*, Wisdom Press, London.
- Webindia123.com (2008b) China changing Tibet's demography: Dalai lama, 29 mars, <http://news.webindia123.com> (29 april).

*Madeleine Bonow är forskare och högskolelektor i geografi vid
Institutionen för livsvetenskaper, Södertörns högskola.
E-post: madeleine.bonow@sh.se*